

“TIDEN ARBEJDER FOR OS”

DKP og Vietnam- krigen 1963-1973¹

Af Chris Holmsted Larsen

DKP stod i hele perioden af den danske Vietnambevægelses eksistens centralt i dens opbygning, udvikling og, til syvende og sidst, afvikling. Men hvad styrede DKPs politik i bevægelsen? Var det Moskva eller havde DKP sine egne indenrigspolitiske agendaer? Denne artikel er et forsøg på en egentlig historisering af DKPs rolle i protesterne imod Vietnamkrigen og partiets almene politiske udvikling som en følge heraf.

På et møde i DKPs centralkomite i 1965 bemærkede det mangeårige centralkomitemedlem Viggo Marker, at:

“(...) tiden arbejder for os. Hækkerup vil med sine udtalelser få socialdemokraterne mod sig.”²

De efterfølgende 10 års udvikling af protesterne mod Vietnamkrigen skulle vise, at Viggo Marker havde betydeligt mere ret end han sandsynligvis selv var klar over. DKP var i perioden 1945 til 1960 gået fra at være et masseparti til at være et isolationsparti, hvilket særligt gjorde sig gældende for partiets parlamentariske situation. Denne isolation var over årene søgt afhjulpet via partiets organisatoriske styrke i fagbevægelsen og en charme-offensiv overfor fredsbevægelsen – ud fra en primært enhedspolitisk strategi. Intet af dette formåede dog ultimativt at rokke ved partiets realpolitiske isolation, som nidkært blev søgt opretholdt af særligt Socialdemokratiet. Vietnamkrigens entre på den indenrigspolitiske scene i foråret 1964 gav derfor DKP en oplagt mulighed for via en enhedspolitisk strategi, at binde an til krigsskeptiske kræfter på den socialdemokratiske venstrefløj. Den samtidige fremvækst af Den Nye Venstrefløj og dennes hastige radikaliserings betød dog samtidig, at dette skulle blive en alt andet end smertefri proces for DKP, og i sidste ende resulterede dette i en splittet og fragmenteret Vietnambevægelse.

Optakten til Vietnambevægelsen

Da Tonkinbugtaffæren i foråret 1964 gav Vietnamkrigen sin indenrigspolitiske debut i Danmark, så var det følgeligt hverken på initiativ af DKP eller resten af den danske venstrefløj, men udelukkende et produkt af udviklingen i Vietnam og USA. På trods af Vietnamkrigens belejligt kontroversielle potentiale, så lå krigen langt fra øverst på partiets prioriteringsliste ved udgangen af 1963. Det sviende nederlag ved folketingsvalget i 1960

DKPs "chefideolog", Ib Nørlund (tv.), på besøg i Hanoi i januar 1966. Her ses Nørlund i samtale med general Hoang Van Thai, der var kommanderende general ved Dien bien Phu og under Vietnamkrigen generalstabschef i den Nordvietnamesiske folkearmé. Nørlund ses flittigt noterende i den rejse-dagbog, der i foråret 1966 blev udgivet som føljeton i Land og Folk og som pamfletten 'Møde med Vietnam'. (Foto: Arbejdermuseet og ABA)

prægede stadigvæk partiledelsen, og det i en sådan grad, at partisekretær Ingmar Wagner måtte advare imod den udbredte pessimisme i partiledelsen og partiapparatet.³ På trods af udsigten til et nyt folketingsvalg i 1964, så var der ved årets begyndelse således ikke just jubelstemning i centralkomiteen. En anden central årsag til den manglende interesse for Vietnamkrigen var at partiledelsen siden 1962 havde været optaget af ikke blot striden med SF, men også en tiltagende intern besættelse af maoistiske tendenser i dele af partiapparatet – tendenser som i sidste instans førte til en række eksklusioner, herunder af daværende journalist på Land og Folk, Gotfred Appel. Angsten for nye splittelser, og den følgende hårdhændede kurs overfor radikale maoistiske kritikere, skulle i løbet af 1964-65 blive af-

gørende for DKPs nye engagement i de spirende protester imod Vietnamkrigen og opbygningen af en egentlig Vietnambevægelse.

Indtil Tonkinbugtaffæren havde DKPs interesse i den omsiggribende konflikt i Indokina været forsvindende lille, hvilket var på linje med den sovjetiske holdning. Efter 1964 blev konflikten imidlertid i stigende grad en eksplosiv ingrediens i den Sino-sovjetiske strid, og det gik ikke upåagtet hen i partiledelsen. Det var således ikke DKP, men maoisterne i Kommunistisk Arbejderkreds (KAK) og folk fra kredsen omkring tidsskrifterne Rapport og Politisk Revy, dvs. Den Nye Venstre-fløj, der som de første bragte Vietnamkrigen til offentlig beskuelse herhjemme, hvilket igen pressede DKP i offensiven. DKPs forsøg på at udmanøvrere og isolere de maoistiske

udbrydere på den radikale venstrefløj var dog ikke den eneste årsag til partiledelsens gryende interesse i Vietnamkrigen. Partiets reaktion var frem for alt reaktiv i den forstand, at det var en række udenrigspolitiske begivenheder, som for alvor gjorde konflikten aktuel i partiets kamp for at bryde den mangeårige indenrigspolitiske isolation. Ydermere havde partiavisen *Land og Folk* fra begyndelsen af 1964 vist en øget interesse i Vietnamkrigen, som de kommende år skulle komme til at fylde mere og mere i avisens fokus.⁴

På trods af striden med maoisterne og den spirende Nye Venstrefløj, så var konflikten i Vietnam stadigvæk en relativt abstrakt konflikt langt væk fra Danmarks grænser. Ydermere havde man fra amerikansk side endnu ikke taget skridt til den voldsomme og kontroversielle militære eskalation, der kom til at præge de følgende år. Slutteligt var Sovjetunionens interesse endnu også af begrænset karakter, hvilket også smittede af på DKP. Den første begivenhed, der skulle komme til at ændre dette, kom i maj 1964, da man fra amerikansk hold for første gang henvendte sig til den socialdemokratiske regering med ønsket om officiel dansk støtte til Sydvietnam. Den 8. maj kunne *Information* for første gang informere offentligheden om henvendelsen, og dagen efter vendte *Land og Folk* sig skarpt mod det amerikanske ønske under overskriften:

*"Den beskidte krig – USA kræver dansk støtte."*⁵

Med henvendelsen var konflikten blevet langt mindre abstrakt og langt mere anvendelig som kammiddel mod Krag's socialdemokratiske regerings NATO-politik. Ugerne efter henvendelsen søgte *Land og Folk* dagligt at sammenkæde det stigende amerikanske engagement i Vietnam med det danske medlemskab af NATO. På den anden side var statsminister Krag og udenrigsminister Hækkerup tilsyneladende godt klar over henvendelsens dårlige timing og kontroversielle natur – ikke mindst da der skulle være folketingsvalg i september 1964.

Derfor sendte regeringen hastigt henvendelsen videre til bearbejdning i Styrelsen for teknisk samarbejde med Ulandene, hvorfra man meddelte, at man ville vente med at tage endelig stilling, indtil der forelå en direkte henvendelse fra Sydvietnam. Dermed var storpolitikken i første omgang taget ud af sagen, og den var forvandlet til en bistandssag af bilateral karakter. Interessen for Vietnam mindskedes derfor også hurtigt igen i DKP og DKU, der i perioden reelt var mere optagede af striden med Gotfred Appels KAK og forberedelserne til folketingsvalget.

Det afgørende skift i DKPs politiske prioritering af Vietnamkrigen, og den primære udløsende faktor for opbygningen af en egentlig Vietnambevægelse herhjemme, kom da amerikanske destroyere d. 2. august krænkede nordvietnamesisk territorialfarvand i Tonkin-bugten og kom i kamp med nordvietnamesiske motortorpedobåde.⁶ Da nyheden dagen efter nåede den danske presse, udløste den en intens dækning i *Land og Folk*, der som den eneste avis herhjemme fra begyndelsen stillede spørgsmålstejn ved den amerikanske version af episoden.⁷ De følgende dage blev de politiske fronter trukket op, da udenrigsminister Hækkerup udtalte sin støtte til dels den amerikanske version af hændelsesforløbet og dels til begrænsede amerikanske gengældelsesangreb.⁸ Som en følge af forløbet, tog DKU d. 5. august initiativ til den første mindre demonstration imod den amerikanske eskalation i Vietnam. Selvom DKP og DKU i perioden stadigvæk primært var optaget af det forestående folketingsvalg og en ny runde af eksklusioner af formodede maoister,⁹ så var Vietnamkrigen nu et fast tilbagevendende punkt i dels partiavisen og dels på partiledelsens møder. Omvendt så fyldte Vietnamkrigen ikke meget i partiets valgkamp, men indgik dog i en større sammenhæng i modstanden mod medlemskabet af NATO.

Kontroverserne omkring det amerikanske ønske om dansk støtte til det sydvietnamesiske regime fik dog ikke lov til at hvile længe. Den 21. august gentog den særlige amerikanske diplomatiske udsending, Henry Cabot, øn-

sket overfor Krag og Hækkerup. Men uden at regeringen tilsyneladende ændrede sit tidligere de facto afslag på direkte dansk støtte. Den primære årsag til regeringens lave profil i sagen var sandsynligvis, at man ikke ønskede at spille DKP og SF et gunstigt NATO-kort så tæt på et folketingsvalg. Med Tonkinbugtaffæren bag sig, et forestående folketingsvalg og interne problemer, faldt der igen for en stund ro over interessen for Vietnamkrigen i DKP. En række mindre trotskistiske og maoistiske grupperingers aktivisme og initiativer, skulle dog snart igen tvinge DKP og DKU til at forholde sig offensivt til situationen i Vietnam.

Strategien i opbygningen af Vietnambevægelsen

Fra 1965 engagerede DKP sig således tiltagende i opbygningen af en egentlig Vietnambevægelse. Indledende og noget usædvanligt havde partiet ikke nogen fast politisk linje, hvilket gav kommunisterne en uvant stor politisk frihed i deres politiske arbejde. Som en konsekvens bevægede en stor del af de aktive DKP'ere, anført af den gamle modstands- og partiveteran Otto Sand, sig hurtigt ud på bevægelsens radikale fløj. Omvendt satte partiledelsen, repræsenteret ved partisekretær Ingmar Wagner, efter en periode med skiftende udmeldinger, hurtigt enhedsarbejdet overfor socialdemokraterne i front og lagde sig derved bag ved en moderat politisk linje. Som en konsekvens var det politiske slagsmål om mål og midler, som senere skulle splitte Vietnambevægelsen, fra begyndelsen tilstede og true med at splitte DKP endnu engang. Selvom en stor del af partiets aktivister i bevægelsen hurtigt valgte side for den politisk radikale og antiimperialistiske fløj, så følte partiledelsen sig i takt med, at uroen bredte sig i det socialdemokratiske bagland bekræftet i at den midtersøgende politiske linje var den rigtige og ultimativt kunne give en enhedspolitisk gevinst, der kunne afhjælpe partiets isolation. Således tog DSU København allerede i februar 1965 offentligt afstand fra Krags og Hæk-

kerups politik.¹⁰ Denne kritik blev i de efterfølgende måneder fulgt op af vægtige socialdemokratiske politikere som Frode Jakobsen og Viggo Kampmann. Ikke desto mindre tvang den nye interesse for Vietnamkrigen DKP til at forholde sig politisk offensivt i forhold til protestbevægelserne – om ikke andet for at undgå, at blive kørt ud på et sidespor af de nye venstreradikale kræfter. Således besluttedes det på et centralkomitemøde i maj, at partiet fremover skulle arbejde for flere offentlige møder, protestinitiativer på lokalt plan og en udbygning til andre grene af protestinitiativerne, ydermere og væsentligt skulle der udarbejdes retningslinjer for kommunisternes arbejde i bevægelsen.¹¹

Som en konsekvens af denne beslutning, blev prioriteringen af modstanden mod krigen i løbet af foråret 1965 kanaliseret ud i hele DKPs partiapparat, hvilket faldt sammen med at man fra sovjetisk side skærpede både de retoriske udmeldinger og øgede den økonomiske og militære bistand til Nordvietnam. På et efterfølgende centralkomitemøde var stemningen dog ikke udpræget positiv. En række partiledelsesmedlemmer kritiserede partiets manglende andel i protestinitiativerne og udtrykte frygt for, at udviklingen var ved at glide partiet af hænde. Som en direkte konsekvens heraf valgtes Ingmar Wagner som ansvarlig for arbejdet og blev pålagt løbende at melde tilbage om udviklingen i bevægelsen.¹² På samme møde drøftede man de politiske muligheder, der var opstået i kølvandet på Per Hækkerups ublu støtte til USA. Inger Nielsen bemærkede, dels omkring dilemmaet i at skulle formidle den de facto forhandlingssøgende sovjetiske politik og dels enhedspolitikens forrang, at:

“(...) vi må tage hensyn til den enhedspolitik som er alfa og omega (...). Vi søger enhedsaktioner med Socialdemokratiet. Må derfor undgå angrebsvinkler. Må overvejes i ny redaktion. Spørgsmål: Hvorfor hjælper SU ikke direkte i Vietnam, spørger kammeraterne. Her støder vi igen på forholdet mellem Kina og SU. Skal der aflægges beretning vil det afføde nye diskussio-

ner. En ting er at vi får fortrolige informationer, noget andet er hvordan det forstås og hvad vi skal sige til offentligheden om de ting".¹³

Partiledelsen stod derfor allerede i 1965 med en række politiske dilemmaer, der på sigt truede den interne borgfred. Løsningen blev i første omgang, at partiledelsen på klassisk leninistisk vis søgte at holde partiets egne aktivister uvidende om den reelle politik og de sovjetiske forsøg på primært at ende Vietnamkrigen gennem en forhandlingsløsning. En direkte konsekvens af vedtagelserne på mødet var, at DKP i tiden efter intensiverede enhedsarbejdet overfor de krigskritiske socialdemokrater betydeligt. Lysten til enhedssamarbejdet var så stort, at man efterfølgende fjernede betegnelsen "Nato-regeringen" fra centralkomiteens politiske udtalelse, for ikke at støde socialdemokraterne fra sig.¹⁴ Den tiltagende socialdemokratiske utilfredshed i sommeren 1965, syntes blot at bekræfte partiledelsen i at de hidtidige politiske prioriteringer havde været rigtige.

Selvom DKP således havde lagt sig i selen for at tage initiativet i protesterne, så var det alligevel ikke DKP, men en række mindre og primært trotskistiske og maoistiske grupperinger, som sidst på året tog initiativ til de første egentlige Vietnamkomiteer. Det var derfor, til partiledelsens bekymring, stadigvæk radikale kræfter, der satte dagsordenen i den nu spirende bevægelse. Paradoksalt nok måtte partiledelsen erkende, at mange af disse også var enten DKP'ere eller DKU'ere, der ikke havde tænkt sig at følge partiledelsens kurs. Samtidigt måtte partiledelsen i årets sidste måned finde sig i at både DKP og DKU ikke blev inviteret som medarrangør til en større demonstration arrangeret af Radikal Ungdom, Frit Forum, DSU, SUF og Studentersamfundet.¹⁵ Partiledelsen var dermed klemmt mellem to tiltagende uenige positioner, der trak fronter tværs gennem partiet.

Således havde partiledelsen allerede i 1965 truffet beslutningen om at kaste den fulde organisatoriske styrke ind i at opbygge en Vietnambevægelse og kæmpe mod regeringens

politik. Men på trods af signalerne fra Moskva om øget indsats i krigen og beslutningen i DKP om at følge trop, så havde det endnu ikke udmøntet sig i politiske retningslinjer for arbejdet i den voksende bevægelse. I løbet af 1966 ændrede dette sig, og man skulle se sig tvunget til at træffe en række politiske valg, der blev afgørende for partiets fremtidige rolle. Allerede i årets første måneder var der en betydelig større offentlig interesse for krigen, hvilket alene var synligt i antallet af læserbrev, møder og medie-relaterede indslag.¹⁶ Ved begyndelsen af året tegnede der sig dermed en række gunstige politiske muligheder. På det organisatoriske plan, og styrket af en sovjetisk propagandaoffensiv vendt mod den amerikanske krigsførelse i Vietnam, trådte krigen nu i forgrunden i DKPs lokalafdelinger, hvor der i løbet af 1966 skulle lægges fundamentet for de første regulære Vietnamkomiteer. Men på trods af parolerne om enhedsarbejdet, så havde partiledelsen store problemer med at samarbejde med grupperingerne til venstre for partiet, og samtidigt var man fortsat ude af stand til at samarbejde med SF i den spirende bevægelse. Ingmar Wagner affærdigede således på et møde i centralkomiteen, ved udgangen af 1966, uden videre et samarbejde med SF og SUF, da:

"(...) de er forbandede sekteriske. Vi må under ingen omstændigheder lytte til SUF – men selvfølgelig må også arbejderungdom lade høre fra sig. Gotfred Appel også sekterisk. Lad SUF og Gotfred Appel køre deres og lad os køre vort".¹⁷

Selvom partiets egne aktivister ikke var klar over det, så orienterede DKP sig i løbet af 1966 i stigende grad mod et enhedssamarbejde med socialdemokraterne, og tilstræbte at isolere de radikale kræfter på partiets venstre flanke – herunder Otto Sand og en række andre markante kræfter. På lokalt plan koncentreredes kræfterne i både DKP og DKU primært omkring oprettelsen af de første Vietnamkomiteer, hvilket mundede ud i stiftelsen af Nørrebro og Vesterbro Vietnamkomite i årets første måneder. Men igen var udviklin-

gen ikke uden problemer, da en af de centrale drivkræfter bag Nørrebro Vietnamkomite netop var Otto Sand, som hverken gik i spænd med partiledelsen eller Ingmar Wagner. På trods af komiteens succes med afholdelsen af en første Vietnam-weekend med debatter, møder og demonstrationer, så kunne forsøgene på bred samling ikke skjule de dybe bagvedliggende uenigheder, hvilket i særdeleshed KAK efterfølgende åbent gav udtryk for.¹⁸ DKP havde en række gode grunde til ikke at kaste sig ud i en revolutionær radikaliserings. Udover de obligatoriske solidariske forpligtigelser overfor Nordvietnam, så frygtede man, at maoisterne ville løbe med initiativet og dermed køre DKP ud på et sidespor. På den anden side var partiet ramt af en mangeårig politisk isolation, en isolation som man ikke ønskede at risikere skærpet ved at fremstå som bagmand for en rabiat anti-imperialistisk bevægelse. Partiets primære mål var og blev at bryde isolationen, genvinde parlamentarisk repræsentation og om muligt via Socialdemokratiet. Hvis dette var på bekostning af dele af modstanden mod imperialismen, NATO og forholdet til den radikale venstrefløj, så var det en acceptabel pris at betale.

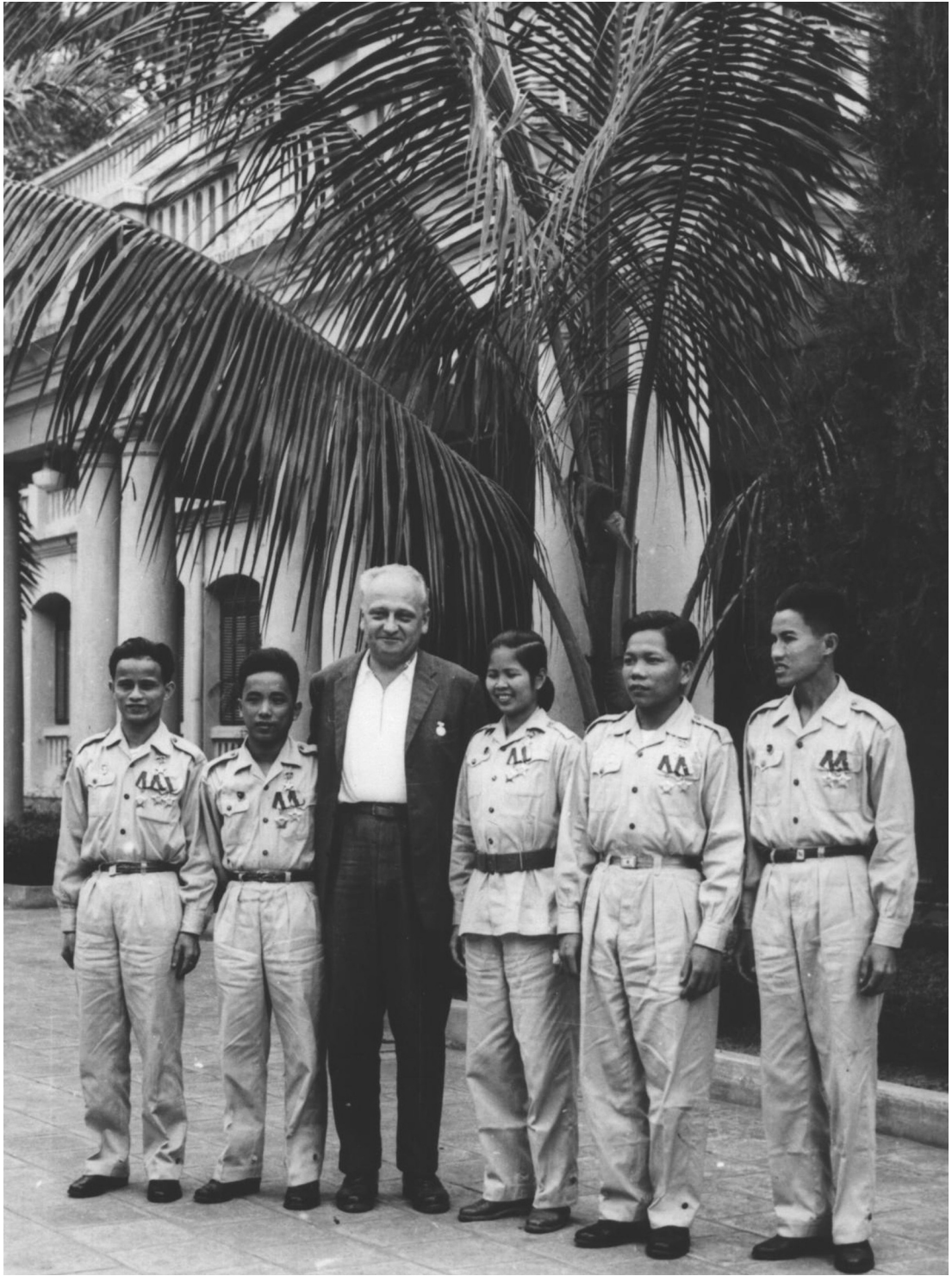
En tilbagevendende diskussion drejede sig om de indsamlingsinitiativer, som tog deres begyndelse i sommeren 1966. Fundamentalt drejede de sig om henholdsvis en tosidet versus en tresidet indsamlings-model. Tilhængerne af den tosidede model var af den opfattelse, at indsamlingerne skulle være partiske, dvs. udelukkende støtte projekter via FNL og Nordvietnam. Desuden skulle pengene gives ubetinget, dvs. at modtagerne evt. kunne anvende de indsamlede midler til krigsformål. Denne model støttedes overvejende af de radikale grupperinger på Den Nye Venstrefløj, dvs. trostkister, maoister og anarkister fra Gruppe 61, SUF, SOAK, KAK og desuden af en række DKPere og DKUere, som var tiltagende utilfredse med DKPs midtersøgende politik – herunder i særdeleshed Otto Sand. Tilhængerne af den tresidede model argumenterede derimod for, at midlerne også måtte komme Sydvietnam til gode og udelukkende

skulle gå til humanitære formål – dvs. være betingede. Fortalerne for denne model var overvejende moderate kræfter fra Socialdemokratiet, DSU, SF, det Radikale Venstre, DKP og DKU. Oprettelsen af den tosidede indsamling Giro 1616 i juli 1966 skete således ikke på initiativ af DKP eller DKU, men som et selvstændigt initiativ taget af en række radikale kræfter i og udenfor partiet – herunder i særdeleshed Otto Sand.¹⁹ DKPs forsøg på en samling af Vietnambevægelsen på et fælles politisk grundlag kulminerede i efteråret, hvor de engagerede partier og organisationer mødtes i Odense for at drøfte en eventuel samling. DKPs linje var på mødet repræsenteret ved Ingmar Wagner, som gjorde det klart, at en samling skulle ske på et politisk grundlag, der også kunne favne de moderate kræfter i bevægelsen, dvs.:

“(...) det vi skal fremme, er aktivitet over en bred bevægelse. Det gør ikke noget, at der tages forskellige initiativer – blot målet er det samme: at stoppe USA's krig”.²⁰

Dette kunne imidlertid ikke dække over de fundamentale politiske uenigheder, der nu ofte førte til sammenstød mellem Otto Sand og Ingmar Wagner, der repræsenterede hver deres tolkning af hvorledes kommunisterne burde engagere sig i solidariteten med Vietnam. Det første Odense-møde førte således ikke til nogen afgørende samling. Måske netop derfor var der ved udgangen af 1966 tegn på et forstående opgør med de forskellige politiske linjer mht. solidaritetsarbejdet i DKP.

Hvor 1966 således primært havde været præget af enkelte fremtrædende kommunisters engagement, og den for DKP usædvanligt uklare politiske kurs, så forsøgte partiledelsen i løbet af 1967 at vinde initiativet tilbage og arbejdede målrettet på at isolere kræfterne omkring Otto Sand. Omvendt varslede Otto Sand-fløjen en række nye initiativer, herunder stiftelsen af De Storkøbenhavnske Vietnamkomiteer (DSVK), som på ny satte partiledelsen i en række vanskelige politiske dilemmaer. Med Vietnamkrigen som erklæret fo-

De politiske forbindelser til Nordvietnam spillede en vigtig rolle som propaganda for DKP og Vietnambevægelsen. Her ses Nørlund, under samme besøg, sammen med dekorede nordvietnamesiske soldater, i Hanoi. (Foto: Arbejdermuseet og ABA)

kusområde i 1967 blussede den interne debat hurtigt op igen, da det gik op for Otto Sand-fløjen, at partiledelsen reelt hældede til den tresidede indsamling. Budbringeren var Gelius Lund, der som journalist på Land og Folk i sit ugentlige debatindlæg argumenterede for, at partiets solidaritetsarbejde fremover måtte underlægges hensynet til den fredelige sameksistens.²¹ Udmeldingen udløste en hidtil uset intern debat i partiet mellem de to fløje. Da Ingmar Wagner, efter nogle ugers heftig debat bakkede op om Gelius Lund, så stod det klart at partiledelsen nu havde lagt sig endeligt fast på en politisk kurs – om end den endnu ikke var rede til egentlige sanktioner imod Otto Sand-fløjen.²²

Problemerne på det første Odense-møde med at skabe et fælles politisk grundlag i Vietnambevægelsen havde mundet ud i ønsket om et nyt Odense-møde. Da ca. 200 repræsentanter fra landets nu mange Vietnamkomiteer og klubber mødtes igen d. 22.-23. januar 1967, arbejdede DKPs partiledelse på at skabe et bredt fælles politisk grundlag, der kunne favne socialdemokraterne og de borgerlige pacifister i bevægelsen. Men endnu engang mislykkedes bestræbelserne, da det endelige politiske grundlag blev sat til afstemning og nedstemt med 98 mod 50 stemmer. Partiledelsen kunne dog notere sig en lille sejr, da man fik vedtaget nedsættelsen af en 7-mands arbejdsgruppe, der strakte sig ind over den politiske midte og som skulle forberede en landsdækkende indsamling og kampagne mod de amerikanske bombardementer i Vietnam. Hvad Land og Folk forsøgte at meddele i deres positive tolkning af mødets resultater, var at en række af partiets egne folk, herunder Otto Sand, var overordentligt utilfredse med udsigten til en trefløjet indsamling, som kunne isolerer Giro 1616. Som en konsekvens af død-vandet og partiledelsens kurs, valgt Otto Sand og en række andre ledende kræfter fra Vietnamkomiteerne i Københavnsområdet kort tid efter at stifte den fælles De Storkøbenhavnske Vietnamkomiteer. At dette reelt ikke var sket med partiledelsens velvilje blev i første omgang forbigået i tavshed. Tendensen var dog

tydeligt, at det brede samarbejde var opgivet og fløjene koncentrerede kræfterne om samarbejde med ligesindede, hvilket ikke faldt i god jord i en partiledelse, der stadigvæk var præget af kontinuerlig angst for nye splittelser af partiet.

I første instans stillede partiledelsen sig dog tilfreds med det faktum, at underskriftsindsamlingen mod bombardementerne havde været en udpræget succes. Partiet havde formået at placere sit organisatoriske apparat central i kampagnen og havde vundet accept blandt deltagende politisk moderate kræfter. Særligt værdifuldt var samarbejdet med en række socialdemokratiske, radikale og folkesocialistiske folketingsmedlemmer. Ingmar Wagner var selv overbevidst om at det nye indsamlingsinitiativ var vejen frem for DKP og konkluderede, at:

“Det har den rigtige politiske retning og kan blive en virksomhedsfuld protest mod USA’s forbrydelser og en solidaritetstilkendegivelse for det kæmpende Vietnam. Desuden tror jeg, det vil kunne samle hele Vietnam-bevægelsen og få bred støtte i arbejderbevægelsen”.²³

Omvendt var forvirringen omkring den politiske linje ikke gået upåagtet hen i centralkomiteen, hvor bl.a. Per Kristensen, Christian Hermann Jensen og Knud Nyeng klagede over sløvheden ude i lokalafdelingerne og de tiltagende stridigheder mellem partiets egne medlemmer.²⁴ Balladen brød igen ud i foråret, hvor planlægningen og afholdelsen af den stort anlagte Pinsemarch gav anledning til nye politiske slagsmål mellem ledende kræfter i DSVK og DKPs partiledelse. Det udløsende stridspunkt var de politiske paroler og den efterfølgende debat om mål og midler blotlagte den store afstand mellem fløjene. I hele maj måned rasede der således en voldsom debat mellem Gelius Lund og Ingmar Wagner på den ene side og Otto Sand på den anden. Polemikken mellem de fremtrædende kommunister dækkede over en fundamental uenighed om hvad Vietnambevægelsen egentlig var for en størrelse og hvad den burde være. Da DKP

i november 1964 afholdt landskonference, var det således stort set udelukkende den moderate og midtersøgende enhedspolitiske kurs, som fik tildelt taletid. Ingmar Wagner kunne derfor erklære, at:

“Kommunistisk Parti har hele tiden set det som en af sine opgaver at medvirke til en bred samling af de mange forskelligartede initiativer, der vender sig imod USA-imperialismen (...).”²⁵

I samme tale måtte Wagner dog også erkende, at det syntes som en uoverstigelig opgave at samle alle kræfter under en fælles politisk paraply. Ved udgangen af 1967 stod DKP derfor i den paradoksale situation, at medens Vietnambevægelsen voksede eksplosivt og partiets indflydelse øgedes heri, så hjemsøgte partiapparatet af en række fundamentale uenigheder, som udsprang af i særdeleshed politiske og ideologiske uoverensstemmelser omkring mål og midler. Alligevel var det lykkedes partiledelsen at gennemtrumfe en politisk linje – om end dissidenterne i partiet tilsyneladende ikke havde tænkt sig at følge denne.

Partiets rolle i Vietnambevægelsens splittelse

1968 skulle blive et hektisk år for den danske venstrefløj og Vietnambevægelsen. Slagsmålene mellem SFs venstre- og højrefløj havde i december 1967 sprængt partiet og dermed grundlaget for “Det Røde Kabinet”. Ved det efterfølgende folketingsvalg i januar 1968 måtte DKP acceptere, at endnu et valgnederlag var en realitet, da partiet kun opnåede 1 % af de afgivne stemmer. Alligevel var der efterfølgende en vis optimisme i partiledelsen, da særligt chefideolog Ib Nørlund vurderede, at partiet med socialdemokraterne i opposition og SF sendt til tælling havde en betydelig chance for at realisere det strategiske mål om et enhedssamarbejde med det store arbejderparti.²⁶ Ydermere var den udenrigspolitiske udvikling gunstig for DKP og Vietnambevægelsen, da Tet-offensiven i slutningen af januar sendte chokbølger gennem hele den vest-

lige verden og forstærkede den politiske krise i USA. Udviklingen gav Vietnambevægelsen ny luft under vingerne og gjorde den dermed central i DKPs politiske disponeringer fra årets begyndelse. Dermed brød den interne uenighed omkring indsamlingerne også ud igen. Anledningen var partiledelsens støtte til en bred Røde Kors indsamling. Selvom man endnu ikke havde lukket døren til Giro 1616 og formelt endnu støttede denne, så havde Otto Sand-fløjen en klar mistanke om, at partiledelsen reelt foretrak en tresidet model a la Røde Kors indsamlingen. Den skarpeste kritik kom fra SUFs næstformand, som pointerede, at:

“Røde Kors har først interesseret sig alvorligt for at hjælpe Nordvietnam, efter at USA og dets quislinge står med ryggen mod vandet, og de nægter stadigvæk at garantere lige stor hjælp til alle parter i krigen”²⁷

Striden eskalerede yderligere da en demonstration d. 27. april, der var ment som afslutning på en uges aktiviteter imod Vietnamkrigen, kulminerede i voldsomme sammenstød mellem politi og demonstranter foran den amerikanske ambassade. Demonstrationen blev med sine 20-25.000 deltagere den hidtil største protest mod krigen, men også den hidtil voldsomste. Partiledelsen gav efterfølgende internt Otto Sand og DSVK skylden for det kaotiske forløb. Balladen fulgte med over i planlægningen af årets Pinsemarch, hvor Otto Sand sad som koordinator og hvor de antiimperialistiske paroler gav anledning til nye sammenstød. Således anklagede DKU formand Gunnar Kanstrup i maj de radikale kræfter for “trotskisme og sekterisme” og i august angreb Ingmar Wagner direkte Otto Sand for dennes rolle i forløbet.²⁸

Men reelt var partiledelsens opmærksomhed koncentreret andetsteds i foråret 1968. Dubceks Tjekkiske Forår stod i fuldt flor og DKPs partiledelse fulgte reformprocessen med stor interesse og forsigtig opbakning.²⁹ Ledende medlemmer af DKP, herunder Ib Nørlund, havde i perioden tætte kontakter til

nøglepersonerne omkring Dubcek og den skærpede sovjetiske tone hen over foråret vakte derfor bekymring i centralkomiteen. Støtten til reformprocessen var dog ikke til at tage fejl af og udtryktes klarest af Gelius Lund, da han erklærede, at han var:

*“(...) ureserveret glad for den udvikling der foregår i Tjekkoslaviet (...) Jeg kan godt se at det er lidt vanskeligt at vedtage en resolution der siger, at vi er mægtige glade for det der er under udvikling i Tjekkoslaviet”.*³⁰

Dermed var der kortvarigt og helt usædvanligt åbnet op for en kritik af den automatpilot, der ellers styrede DKPs forhold til den sovjetiske politik. Erley Olsen, redaktør på Land og Folk, tog således hul på den ellers tabubelagte kritik af Sovjetunionen, da han fremførte, at:

*“Vi tier hellere end vi tager standpunkt, også for mange af de andre socialistiske lande, f.eks. be-
givenesserne i Polen (...) Vi bringer dommene
over forfattere eller intellektuelle eller unge
mennesker i Sovjetunionen, men vi tager ikke
stilling til det, og vi vover ikke at gøre det, men
inderst inde syntes vi at de gjorde noget forkert,
og det syntes vel nok samtlige i den danske be-
folkning, og spørgsmålet er om ikke også man
en gang imellem skulle sige det lidt tydeligere
end sådan, at vi bare står som dem der gengiver
andres opfattelse, så man ikke har nogen me-
ning selv når det drejer sig om vores egne “.*³¹

Perestrojkaen i partiledelsen var dog kortvarig. Erley Olsen og Gelius Lunds kritik stødte på modstand i dele af partiledelsen og i sidste instans var chefideologen Ib Nørlund, på trods af sine personlige venskaber i den tjekkiske partiledelse, ikke villig til at lade kritikken komme udenfor centralkomiteens lukkede døre. Da partiledelsen igen mødtes d.17.-18. august, var man dog overbevidst om, at den værste fare var overstået, og man kunne se frem til en fredelig løsning på den tjekkiske krise. Partiledelsen stolede derfor på de sovjetiske erklæringer og anså krisen for løst.³² Da Warszawapagt-enheder natten til den 21. au-

gust invaderede Tjekkoslaviet, vågnede DKPs partiledelse op til en slem hovedpine – ikke mindst da man måtte erkende, at SUKP havde ført DKP bag lyset. Hele forløbet fremkaldte uvelkomne mindelse om de ødelæggende indenrigspolitiske konsekvenser af den sovjetiske invasion af Ungarn i 1956.

DKP havde ved udgangen af sommeren 1968 således desperat behov for at binde an til sager, der kunne bortlede opmærksomheden fra den uvelkomne sovjetiske indblanding i Tjekkoslaviet, hvilket Vietnamkrigen eguede sig fint til. Begivenhederne i Tjekkoslaviet havde dog ikke påvirket Vietnambevægelsen synderligt og tilstrømningen af nye aktivister havde i mellemtiden styrket Otto Sand-fløjen, som havde fået skærpet selvtilliden og radikaliseret den politiske retorik. Derfor materialiserede den længe truende splittelse af Vietnambevægelsen sig ikke overraskende i årets sidste måneder, hvor DSVK d. 7.-8. december havde indkaldt til landskonference. Det åbne opgør der fulgte på konferencen var alt andet end velkommen i DKP, hvor man havde ledende kræfter siddende på begge fløje. De mange års ulmende uenigheder fik nu frit løb og der blev talt med store bogstaver. Da et mindretal, med Ingmar Wagner i spidsen, udvandrede i protest mod vedtagelsen af det politiske grundlag, var splittelsen af bevægelsen en realitet. Otto Sand-fløjen havde med et flertal i ryggen fået vedtaget et nyt og radikaliseret politisk grundlag for De Danske Vietnamkomiteer (DDV).³³ På trods af det åbne nederlag til DKPs partiledelse, så var Land og Folk indledende tilbageholdende med kritikken, hvilket indikerede at partiledelsen endnu ikke havde lagt sig fast på en endelig politisk kurs ovenpå bruddet.³⁴

Dermed var der også lagt op til storvask i partiet og en afregning med Otto Sand og konsortier på den forestående 23. kongres. Sideløbende med at Ingmar Wagner afholdt møder i partiets lokalafdelinger for at isolere Otto Sand-fløjen, så holdt Knud Jespersen og Poul Emanuel d. 14. december et længere møde med Otto Sand, hvor de søgte at få ham til at indrømme sit ansvar for splittelsen og til at

Ib Nørlunds besøg i Hanoi, i 1966, banede vejen for en række nordvietnamesiske genbesøg, arrangeret af DKP. På billedet ses to medlemmer (siddende ved bordet) af den første delegation af sin slags på besøg, i Danmark, i oktober 1966. Fra højre mod venstre, stående, ses fire ledende skikkelser i DKPs Vietnampolitik, Ingmar Wagner, Ib Nørlund, Svend Nielsen, Alfred Jensen og siddende formand Knud Jespersen. (Foto: Arbejdermuseet og ABA)

udtræde af DDVs nyvalgte landsledelse. Samtidigt undersøgte partiledelsen mulighederne for en ny Vietnam-organisation gennem samtaler med moderate politiske kræfter.³⁵ Sidst, men ikke mindst, tog partiledelsen disciplinære skridt til en udelukkelse af Otto Sand og en række andre ledende DKPere i partiet, hvilket var en sidste advarsel om en forestående ekskludering.

Året 1969 havde således været drøj kost for DKP. På trods af et folkeligt gennembrud for protesterne imod Vietnamkrigen, så havde partiet været tvunget til at koncentrere sig om den truende splittelse i Vietnambevægelsen, endnu et tabt folketingsvalg og en uvelkommen sovjetisk invasion af Tjekkosllovakiet. Samtidigt kunne partiledelsen dog notere sig,

at nye og krigskritiske kræfter var avanceret i det socialdemokratiske partiapparat, og at disse ikke havde fine fornemmelser, når det kom til et praktisk samarbejde med DKP i Vietnambevægelsen. Ydermere arbejdede man fra begyndelsen af 1969 målrettet på at erstattet den tabte indflydelse i DDV med nye samarbejdsorganer.³⁶ Målet var at en ny samarbejdsorganisation skulle kunne rumme alle moderate kræfter og derved understøtte partiets overordnede enhedspolitiske strategi og særligt fagbevægelsen var her et attraktivt forum. Sammen med DSU, SFU, DKU og en række Vietnamkomiteer og klubber arrangerede DKP i begyndelsen af januar et egentligt opstartsmøde til hvad der senere skulle blive til indsamlingsinitiativet Vietnam 69. DKP

havde forinden sikret sig flertal på mødet og derved udmanøvreret de deltagende DDVere, som var rasende over udsigten til en ny indsamling, der risikerede at isolerer Giro 1616.³⁷

Da DKP efterfølgende afholdt sin 23. kongres, var der således iskold luft mellem fløjene. Partiledelsen havde i ugerne op til kongressen lagt en slagplan for forløbet, og der blev derfor ikke levnet Otto Sand og konsortier mange chancer for at komme helskindet igennem kongressen.³⁸ Kun to ledende DDV'ere, Vagn Søndergaard og Peter Bjerrum, havde opnået valg som delegerede, menes Otto Sand end ikke fik gæstestatus. Ingmar Wagners mange forudgående besøg i de københavnske lokalafdelinger havde således båret frugt. Alligevel kæmpede de to delegerede DDVere en hård kamp fra kongressens talerstol, hvor de bl.a. betegnede partiledelsen som "enestående umarxistiske". De måtte dog til syvende og sidst se sig slåede og stemplet som "antisovjetiske og antikommunistiske". Som ventet bakkede et stor flertal op bag partiledelsen, hvilket betød grønt lys for de partiekkluderinger, der de efterfølgende måneder ramte en række fremtræden DDVere.³⁹

Resten af året koncentrerede DKP sig primært om opbygningen af Vietnam 69 og en stort anlagt kampagne mod NATO. Ingen af delene var dog nogen udpræget succes, da partiet som en direkte konsekvens af splittelsen havde mistet den overvejende del af sin aktivistiske basis. Mht. NATO, så lagde begivenhederne i Prag en dæmper på kampagnens moralske legitimitet. Ydermere ønskede man ikke at skræmme de nyvundne samarbejdspartnere i Socialdemokratiet væk med en alt for skinger modstand mod NATO. Året 1969 havde derfor ikke bragt noget afgørende politisk gennembrud for DKP, men derimod fragmenteret Vietnambevægelsen og splittet DKP indadtil. Alligevel kunne partiet notere sig en sejr, som en konsekvens af den enhedspolitiske strategi, i form af øget indflydelse i fagbevægelsen og dele af den socialdemokratiske bevægelse. Under alle omstændigheder var partiet ved udgangen af 1969 fuldstændigt isoleret fra den radikale venstrefløj og en be-

tydelig del af Vietnambevægelsen, hvilket ikke gav mange valgmuligheder mht. den fremtidige kurs.

Vietnambevægelse til EF-bevægelse

Ved begyndelsen af det nye årti måtte partiledelsen i DKP affinde sig med den paradoksale situation, at på trods af et hidtil uset folkeligt gennembrud i modstanden mod Vietnamkrigen, så stod Vietnambevægelsen mere splittet og fragmenteret end nogensinde. Selvom DKP satte sin fulde organisatoriske styrke ind på at opbygge en ny bevægelse via Vietnam 69, så kunne dette ikke skjule at partiets indflydelse i den samlede bevægelse var blevet betydeligt svækket efter bruddet med Otto Sand og DDV. Partiledelsen havde derfor reelt ikke andre valg end at søge at konsoliderer og udbygge den indflydelse, som man møjsommeligt havde opbygget i fagbevægelsen og den moderate del af Vietnambevægelsen. Strategen bag den enhedspolitiske kurs, Ib Nørlund, havde dermed skabt en selvopfyldende profeti om, at enhedspolitikken var den eneste mulige og rigtige vej frem for partiet. Ydermere havde bruddet med DDV berøvet partiet sin aktivistiske base i bevægelsen og dermed tvunget partiledelsen til fremover primært, via lobbyisme, at samarbejde med de ledende moderate kræfter fra SF, Socialdemokratiet og fagbevægelsen. Som en konsekvens heraf måtte partiet affinde sig med at nedtone sin de facto centrale politiske og organisatoriske rolle i Vietnam 69. Den gamle DKUer Alex Suszkiewicz bemærkede i et interview i 2004, at DKP:

"(...) havde som parti sine repræsentanter i de forskellige nedsatte udvalg, men gjorde meget ud af at holde en løbende kontakt med de øvrige medlemmer af repræsentantskab og forretningsudvalg, og ville hellere nedtone sin rolle end det modsatte".⁴⁰

Både den indenrigs- og udenrigspolitiske udvikling opstillede i 1970-71 nye perspektiver

og vilkår for Vietnambevægelsen og DKPs engagement heri. På det udenrigspolitiske område var et snarligt amerikansk nederlag i Vietnam, og dermed endegyldig tilbagetrækning, nu et realistisk scenarium. Da de vedvarende rygter om hemmelige forhandlinger mellem Nordvietnam, FNL og USA endeligt mundede ud i den såkaldte Paris-aftale i 1973, ophørte grundlaget for Vietnambevægelsen også med at eksisterer. Udviklingen på hjemmefronten gik i samme retning. De unge socialdemokratiske Vietnam-aktivister var med årene rykket op i partihierarkiet. Da Anker Jørgensen, der i sin tid som formand for Dansk Arbejdsmands og Specialarbejderforbund havde været centralt placeret i Vietnam 69, afløste Krag som formand for partiet og nyvalgt statsminister i 1972, var vejen banet for en officiel opfyldelse af Vietnambevægelsens mangeårige hovedkrav: officiel dansk kritik af USA, anerkendelse af Nordvietnam og officiel dansk bistand til Nordvietnam. DKP begyndte derfor allerede fra begyndelsen af 1970 at sadle om og lede efter nye politiske projekter. Dette mundede konkret ud i at partiledelsen stille og roligt skiftede den organisatoriske indsats over i modstanden mod et dansk medlemskab af EF. Udviklingen medførte at partiet efter Saigons endelige fald i oktober 1975, besluttede at støtte en nedlæggelse af Vietnam 69 og en efterfølgende oprettelse af Dansk Vietnamesisk Venskabsforening (DVV). Stiftelsen af DVV blev til gengæld styret med hård hånd af DKP, der med Anker Schjerning og Ingmar Wagner i spidsen gennemførte, hvad der betænkeligt meget lignede et kup.⁴¹ Derved forvandlede DVV til den frontorganisation som partiet ellers desperat havde søgt at undgå at Vietnam 69 skulle give indtryk af. Vietnambevægelsens rolle i Danmark var dermed udspillet og DKP kastede sig ind i opbygningen af Folkebevægelsen mod EF. Selvom samarbejdet med fremtrædende socialdemokrater som Frode Jakobsen, Viggo Kampmann og Anker Jørgensen ultimativt ikke havde foranlediget et regulært enhedspolitisk samarbejde med Socialdemokratiet, så havde samarbejdet i Viet-

nambevægelsen og efterfølgende EF-bevægelsen udstyret DKP med tilstrækkeligt politisk legitimitet til at nedbryde noget af den realpolitiske isolation, der havde hjemsøgt partiet i 1960'erne. Selvom Ib Nørlund efter folketingsvalget i 1971 udtrykte en vis forbeholdenhed overfor resultaterne af enhedsbestræbelserne, da han bemærkede, at:

“Vi kan derfor ikke slå os til tåls med appeller til enhed mod regeringen, men samtidigt selvstændigt føre vort parti frem – som vi ofte har talt om det, men som vi har haft lidt vanskeligheder ved at praktisere det”.⁴²

Alligevel vedblev enhedspolitikken med at være den singulært vigtigste faktor i DKPs engagement i de folkelige bevægelser. Selvom politikken med Ib Nørlund som primus motor havde medført store problemer for partiets arbejde i Vietnambevægelsen, og ultimativt befordret bevægelsens splittelse, så fastholdt partiledelsen kursen og konsoliderede den yderligere efter partiets parlamentariske gennembrud ovenpå EF-kampagnen. Ib Nørlund sikrede derved, at partiets anskuelse af og engagement i 1970'ernes græsrodsbevægelser blev fastfrosset, hvilket gav partiet tiltagende problemer med at tilpasse de nye tider på venstrefløjens. Ikke desto mindre havde DKPs politiske comeback i 1970'erne næppe været muligt uden de erfaringer som partiet i 1960'erne høstede i Vietnambevægelsen. Dermed står engagementet i Vietnambevægelsen centralt i en historisk forståelse af partiets, og i al almindelighed venstrefløjens, udvikling under Den Kolde Krig.

Den sovjetiske politiks betydning

Som nævnt indledende i artiklen,⁴³ så har indværende undersøgelse ikke udelukkende beskæftiget sig med den indenrigspolitiske udvikling i DKPs engagement i Vietnambevægelsen, men lige så vigtigt søgt at følge de internationalt influerede processer i DKPs politiske beslutningsproces. Her har kontakterne til Nordvietnam og i særdeleshed det sovjeti-

Da den nye socialdemokratiske regering den 25. november 1971 officielt anerkendte Nordvietnam, så var Vietnambevægelsens hovedkrav pludseligt opfyldt. På billedet ses statsminister Anker Jørgensen sammen med en nordvietnamesisk delegation, og DKPs ankermand i Vietnambevægelsen, Ingmar Wagner (yderst th.). Samarbejdet med DKP i Vietnambevægelsen havde således i en række sammenhænge gjort kommunisterne mere spiselig i dele af Socialdemokratiet. (Foto: Arbejdermuseet og ABA)

ske moderparti SUKP stået centralt. En af de overordnede ledetråde i afhandlingen var således at undersøge i hvilken grad DKPs engagement blev styret af sovjetiske interesser og derfor skal resultaterne også kort drøftes her.

Ligesom DKPs engagement i den danske Vietnambevægelse ikke blot skabte politiske muligheder, men også en lang række dilemmaer og problemer, så gjorde det samme sig gældende for det sovjetiske engagement i Vietnamkrigen. Den sovjetiske udenrigsminister Molotov havde i 1954, med Stalins godkendelse, været med til at forhandle en international aftale på plads, der skulle udgøre rammerne for en varig fred og en genforening af Vietnam – Geneve-aftalen af 1954.⁴⁴ Denne aftale,

der bl.a. forbød fremmed militær intervention i landet, kombineret med principperne for fredelig sameksistens, fungerede i hele Vietnamkrigen som rettesnor for den sovjetiske politik overfor USA og Vietnamkrigen. Med andre ord, så var Sovjetunionen, på trods af kontinuerlige bombastiske og propagandistiske udmeldinger, ikke overvældende begejstret for Vietnamkrigen, der dels truede de sovjetiske tilnærmelser til USA og Vesteuropa og dels afslørede Geneve-aftalen af 1954 som en betydelig diplomatisk fiasko.

At Sovjetunionen alligevel fra 1965 og fremefter i stigende grad engagerede sig politisk og militært i konflikten, skyldtes primært de eskalerende stridigheder med Kina, dvs.

den Sino-sovjetiske strid. Kinas militante retorik og frontalangreb på hjørnестenen i den sovjetiske udenrigspolitik, den fredelige samarbejds eksistens, risikerede at fremstille Sovjet som svagt og eftergivende overfor de imperialistiske kræfter og dermed undergrave den sovjetiske position i de kommunistiske lande og Den Tredje Verden. Derfor var det i langt højere grad kappestriden med Kina om overherredømmet i den kommunistiske verdensbevægelse, end det var de amerikanske problemer i Vietnam, der pressede Sovjetunionen til en aktiv politisk og militær rolle i Vietnam.⁴⁵

Som bemærket tidligere, så medførte den midtersøgende sovjetiske politik og de voldsomme sammenstød med Maos Kina en lang række problemer for DKP, der havde den utaknemmelige rolle at forsvare og forklare den sovjetiske position overfor partiets medlemmer. Diskussionerne omkring den sovjetiske kontra den kinesiske position fyldte derfor meget hele vejen igennem 1960'erne.⁴⁶ Selvom debatten om den alt andet end marxistisk-leninistiske sovjetiske forhandlingskurs ikke velvilligt blev luftet i partiledelsen, så var denne tvunget hertil, da partiets egne medlemmer havde svært at forstå den store afstand mellem den sovjetiske retorik og reelle ageren i spillet mellem Nordvietnam, Kina og USA. Yderligere blev DKP af først maoisterne og siden Den Nye Venstrefløj kontinuerligt beskyldt for reformistiske tendenser, og derved tvunget til at forklare og forsvare den sovjetiske politik.⁴⁷ Ib Nørlund var klar over emnets sprængfarlige natur og styrede derfor tilløb til debat med hård hånd. Således blev der allerede i 1965, på et møde i centralkomiteen, sat en stopper for en spontant opstået debat om den sparsomme sovjetiske hjælp til Nordvietnam, da Ib Nørlund kort og kontant lukkede af med en konstatering af, at:

“Den tilbageholdenhed skaber måske visse problemer også for vores egen virksomhed, men der er næppe andet at gøre. Der er nogle der stiller spørgsmålet: hvorfor ydes der ikke mere effektiv hjælp til Vietnam end det vi har set? På DKUs kongres blev et sådant spørgsmål også anført,

*og i en ånd, der var præget af – hvad skal vi sige – en ret aggressiv indstilling overfor Sovjetunionens kommunistiske parti i denne forbindelse (...) Vietnamdelegationen i Moskva den har udtalt sig. Det er ikke problemer vi har skabt, man må klare sig bedst muligt”*⁴⁸

At debatten netop startede i dette år var ikke noget tilfælde. Det var i 1965, at man fra sovjetisk side traf den afgørende beslutning om at støtte Nordvietnam militært og politisk.⁴⁹ Beslutningen var partiledelsen bekendt og de sovjetiske forhandlinger med Nordvietnam blev nøje dækket i Land og Folk i perioden.¹ De efterfølgende år var der jævnligt tilløb til lignende diskussioner, da ikke alle centralkomiteens medlemmer var lige begejstrede for den sovjetiske kurs. Den primære konsekvens af mørklægningen af det realpolitiske sovjetiske spor, var at partiledelsen forsøgte at holde sine egne medlemmer i uvidenhed, hvilket medvirkede til at skabe de mange spændinger der i sidste instans medvirkede til at sprænge Vietnambevægelsen og splittede partiet indadtil.

Møderne i Østeuropa og Sovjet

DKPs politik var i perioden derfor ikke upåvirket af den sovjetiske ditto. Men betyder det at Vietnambevægelsen var en frontorganisation for et DKP, der igen var styret af sovjetiske interesser? På grundlag af den afhandling, som ligger til grund for denne artikel, er svaret nej.⁵⁰ Faktorerne bag denne slutning skal derfor kort inddrages. Særligt partiledelsens mødeaktivitet i Sovjet og Østeuropa er i den sammenhæng særligt interessant. Egentlige instrukser kan der ikke tales om, da DKP og særligt Ib Nørlund havde en udpræget autonomi, når det gjaldt tolkningen af de sovjetiske politiske udmeldinger og en specifik tilpasning til danske forhold. I foråret 1965 deltog Ib Nørlund i et større møde i Moskva, det såkaldte Moskva-møde, omkring situationen i Vietnam.⁵² Efter hjemkomsten fremlagde han de overordnede linjer fra mødets diskussioner for resten af partiledelsen, da han satte arbej-

det ind i en kontekst af partiets modstand imod det danske medlemskab af NATO:

“Derfor er det så uhyre vigtigt det arbejde, som forskellige kammerater har sat i gang (...) og man kan stille sig spørgsmålet om vi skulle gøre en indsats af den art, til en mere almen opgave, for at udvikle hele denne solidaritetsbevægelse (...) Solidariteten med Vietnam må for vort vedkommende forbinde sig med vor kamp imod NATO, så sandt som NATO nu dokumenteres som om at være alt andet end den sikkerhedsgaranti som man påstod for Danmarks fred, men tværtimod det afgørende bånd der kan drage os ind i den katastrofe, som USA har sat brand til”.⁵³

Ib Nørlunds politiske rettesnor var således udelukkende den endelige fælles politiske udtalelse fra Moskva-mødet, hvilket den danske chefileadende efterfølgende kunne tolke ind i danske sammenhænge. Som en specifik udløber af Moskva-mødet, mødtes de vesteuropæiske kommunistpartier i juni, i Bruxelles, for at drøfte krigen og opbygningen af protester imod denne.⁵⁴ Dvs. tilpasse de sovjetiske udmeldinger til de særlige forhold som partierne i “de ikke-socialistiske lande” arbejdede under – herunder særligt mht. den enhedspolitiske strategi.

De vedtagne resolutioner og udtalelser på Moskva-mødet var i årene fremover en vigtig rettesnor for DKP – men instrukser i ordets egentlige betydning, det kan man altså ikke tale om. Først to år senere fandt et lignende betydningsfuldt møde sted i den tjekiske by Karlovy Vary. Det var reelt først på dette møde, at Sovjetunionen forholdt sig aktivt til de vesteuropæiske Vietnambevægelser. Således fremhævede den sovjetiske delegationsleder, Leonid Brezjnev, i sin hovedtale, at de sovjetiske hovedprioriteter fortsat var NATO, anerkendelse af DDR, neutral og atomfrie zoner, enhedsarbejdet og som rosinen i pølseenden: bevægelserne samt Vietnamkrigen.⁵⁵ Omvendt vedblev Vietnambevægelsen og Vietnamkrigen med at stå helt centralt i DKPs arbejde helt frem til bruddet i 1969. Altså var

mødet igen en understregning af, at DKP ikke slavisk fulgte de sovjetiske signaler, men i vid udstrækning havde frihed til at formulere sin egen politik i en dansk kontekst. At partiet langtfra altid benyttede sig af denne frihed, det er en helt anden snak.

De vietnamesiske forbindelser

Sovjet og østblokken var ikke ene om at påvirke DKPs politiske position i forhold til Vietnamkrigen og bevægelsen. Fra slet ikke at havde haft nogle kontakter, udviklede der sig fra 1965 og frem til 1975 relativt tætte kontakter mellem DKP, Nordvietnam og FNL.⁵⁶ Selvom det ikke fremgår nogle steder i DKPs arkivalier, så er det sandsynligt, at de første kontakter blev knyttet på Moskva-mødet i 1965, hvor den nordvietnamesiske delegation arbejdede målrettet på at udbygge de politiske kontakter til søsterpartierne i vesten og hvor Ib Nørlund ledede den danske delegation. I januar 1966 kunne Land og Folk således meddele, at Nørlund dagen før havde forladt Moskva for via Peking at rejse til Nordvietnam. Formålet med besøget, som skete på invitation af Vietnams Arbejderparti var at:

“(...) formidle direkte oplysning til den danske offentlighed om det vietnamesiske folks frihedskamp og yderligere styrke de broderlige forbindelser mellem de to partier gennem personlige kontakter”.⁵⁷

Inden afrejsen mødtes Nørlund med Nordvietnams chargé d'affaires Viet Dzan og lederen af FNLS repræsentation i Moskva, Dang Quang Minh. Særligt de personlige kontakter havde politisk værdi for DKP. Indtil nu var informationerne om Vietnamkrigen og kontakten til de nordvietnamesiske partifæller gået via Moskva – nu var det muligt at springe dette led over, hvilket kunne styrke partiet *vis-à-vis* andre politiske kræfter i Vietnambevægelsen. Under alle omstændigheder var besøget signifikant, fordi det var det første danske besøg af slagsen. Nørlunds besøg varede flere uger og inkluderede samtaler med fremtræ-

dende nordvietnamesiske regerings- og militærfolk og sågar et personligt forhør af en nedskudt amerikansk pilot.⁵⁸ Rejsen gjorde stort indtryk på Nørlund, og på det politiske plan blev der skabt en række kontakter, der skulle give anledning til gensidige besøg i årene fremover. Nørlunds rejse muliggjorde et genbesøg af en FNL-delegation i København, i efteråret 1966.⁵⁹ Besøget var af stor propagandaværdi for DKP, der dels kunne tage patent på “den rette” politiske linje i solidaritetsarbejdet og dels kunne lægge yderligere pres på Krag-regeringen for at anerkende Nordvietnam. Særligt via delegationens besøg på en række større københavnske arbejdspladser, søgte man at påvirke fagbevægelsen og de socialdemokratiske arbejdere. Besøget dannede således skole for en række lignende besøg i de efterfølgende år.

Kampene om den politiske linje i den danske Vietnambevægelse var heller ikke uden betydning for partiets prioritering af de nordvietnamesiske kontakter. Således tilbragte en højststående DKP-delegation, bestående af Knud Jespersen, Erley Olsen og Gunnar Kanstrup, 14 dage i Hanoi, i januar 1969, hvor de interne kampe i Vietnambevægelsen var på sit højeste.⁶⁰ Besøgets betydning for DKP blev understreget af, at Knud Jespersen bl.a. havde en samtale med Ho Chi Minh. Det primære formål med kontakterne til Nordvietnam var derfor dels at befæste partiets position i Vietnambevægelsen og dels øge presset på den danske regering for en anerkendelse af Nordvietnam. Den måske vigtigste synlige konsekvens af udvekslingerne var, at de i sommeren 1969 muliggjorde oprettelsen af et permanent informationskontor i København, drevet af Sydvietnams Provisoriske Revolutionsregering (PRG).⁶¹ Da DKP i 1975 var primus motor i oprettelsen af Dansk Vietnamesisk Venskabsforening, så var dette en naturlig konsekvens af de mange kontakter, der var blevet knyttet årene forude.⁶²

Afsluttende kan det således konkluderes, at man hverken kan tale om at Vietnambevægelsen var en frontorganisation for DKP – eller at partiets politik i Vietnambevægelsen

fundamentalt var styret af Kreml. Hvis Sovjetunionen havde været mere interesseret i Vietnamkrigen end landet de facto var, og hvis SUKP havde udvist større interesse for Vietnambevægelserne og ungdomsoprøret i Vesteuropa, så er det ikke usandsynligt at billedet havde været et andet. Men på baggrund af *wie es gewesen ist*, så havde DKP udpræget frihed til at forfølge egne politiske interesser, dvs. i særdeleshed enhedsarbejdet, og samtidigt reelt nedtone f.eks. modstanden imod NATO. Således er understregningen af disse konklusioner ikke uden øje for de beklagelige historiske simplificeringer, grænsende til det revisionistiske, der i disse år hjemsøger dele af historieforskningen i DKP og Den Kolde Krig.

Noter

1. Artiklen er baseret på min mag. art. -afhandling: Larsen, Chris Holmsted: *Tiden arbejder for os – Danmarks Kommunistiske Parti og Vietnamkrigen 1963-1973*. Afdeling for Historie, Københavns Universitet, 2006. Afhandlingen udgives i bogform i januar 2007. Tak til Poul Villaume for inspiration og engageret vejledning.
2. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomitemøde d. 4.-5. september 1965.
3. DKP arkiv, ABA, Kasse 86, Læg centralkomitemøde d. 23.-24. november 1963.
4. I den afhandling, der ligger til grund for denne artikel er bl.a. Land og Folk, i perioden 1963-1973, systematisk blevet gennemgået for at skabe et repræsentativt billede af Vietnamkrigens betydning, udvikling og rolle i DKP.
5. Information d. 8. maj og Land og Folk d. 9. maj 1964.
6. Karnow, Stanley, *Vietnam – a history*, 1997, s. 364-402.
7. Land og Folk, den 3. august og den 4. august 1964.
8. Land og Folk, den 6.-7. august 1964.
9. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomitemøde d. 15-16. september / centralkomitemøde d. 3.-4. oktober 1964.
10. Land og Folk, den 18. februar 1965.
11. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomitemøde d. 8. – 9. maj, 1965.
12. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomitemøde d. 22.-23. maj, 1965.
13. Ibid.

14. Ibid.
15. Land og Folk, den 18. december 1965.
16. Lauridsen, Inger og Tue Magnussen, *Vietnambevægelsen i Danmark*, speciale, Institut for Historie, KU, 1980, s. 53.
17. DKP-arkiv, ABA, Kasse 90, Læg centralkomite-møde d. 10.-11. december, 1966.
18. Kommunistisk Orientering, 4. årg., nr. 5, 15. marts 1967, s. 6-8.
19. Ekstrabladet, d. 7. juli, L&F, d. 8. juli og Information, d. 11. juli 1966.
20. Land og Folk, tirsdag d. 27. september 1966.
21. Land og Folk, søndag-mandag d. 1.-2. januar 1967.
22. Land og Folk, søndag-mandag d. 29.-30. januar 1967.
23. Land og Folk, søndag-mandag d. 5.-6. februar 1967.
24. DKP arkiv, Kasse 90, Læg centralkomite-møde d. 25.-26. februar 1967.
25. Land og Folk, søndag-mandag d. 19.-20. november 1967.
26. Nørlund, Ib: 'Et valg født i fejltagelser', Tiden, nr. 1, 29. årg., 1968, s. 3.
27. Land og Folk, torsdag d. 22. februar 1968.
28. Land og Folk, lørdag d. 24. august og torsdag d. 23. maj 1968.
29. DKP arkiv, ABA, Kasse 91, Læg centralkomite-møde d. 20-21. april 1968.
30. Ibid.
31. Ibid.
32. DKP arkiv, ABA, Kasse 9, Læg centralkomite-møde d. 17.-18. august 1968.
33. Rasmussen, Søren Hein og Johannes Nordentoft, *Kampagnen mod Atomvåben og Vietnambevægelsen 1960- 1972*, 1991, s. 101.
34. Land og Folk, tirsdag d. 10. december 1968.
35. DKP arkiv, ABA, kasse 92, Læg ck-møde d. 15. december 1968.
36. Land og Folk, torsdag d. 12. fredag d. 20. og søndag-mandag d. 29.-30. december 1968.
37. Magnussen og Lauridsen, s. 120.
38. DKP arkiv, ABA, Kasse 92, Læg centralkomite-møde d. 25.-26. januar 1969.
39. Land og Folk, lørdag d. 15. og tirsdag d. 18. februar og Information lørdag d. 15. februar 1969.
40. I Jensen, Per Nyboe, *Vietnam 69 – den moderate Vietnamforening?*, speciale, Center for Historie, SDU, 2005, s. 85.
41. Jf. samtale med talsmand for Foreningen Demos, Erik Jensen, i vinteren 2005. Han deltog selv i mødet og bemærkede, at DKUerne ankom samlet i busser arrangeret til formålet.
42. Tiden, nr. 6, 1970, s. 125.
43. Se note 1.
44. Gaiduk, Ilya V. *Confronting Vietnam – Soviet Policy toward the Indochina Conflict, 1954-1963*, 2003, s. 28-54.
45. Gaiduk, Ilya V. *The Soviet Union and the Vietnam War*, 1996, s. 246-250.
46. Se note 13.
47. Et eks. var en ophedet debat om emnet mellem Ellen Bruun, fra Politisk Revy, og Gelius Lund, fra Land og Folk, i Politisk Revy september – oktober, nr. 87, Land og Folk, søndag-mandag d. 22.-23. oktober og Land og Folk, onsdag d. 1. november 1967.
48. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomite-møde d. 22.-23. maj, 1965.
49. Gaiduk, Ilya V. *The Soviet Union and the Vietnam War*, 1996, s. 35-56.
50. Land og Folk, onsdag d. 3. februar og fredag d. 5. februar 1965.
51. Afhandlingen er udelukkende baseret på danske arkivalier og derfor må der tages et nødvendigt forbehold for hvad der evt. måtte forefindes i de russiske og østtyske arkiver. Jf. den de facto begrænsede sovjetiske interesse i de vesteuropæiske Vietnambevægelser og Vietnamkrigen, så er det dog næppe sandsynligt, at inddragelse af disse vil ændre væsentligt på indeværende konklusioner.
52. DKP arkiv, ABA, Kasse 88, Læg centralkomite-møde d. 8 – 9. maj, 1965.
53. Ibid.
54. Land og Folk, tirsdag d. 8. juni 1965.
55. Fakta om Sovjetunionen/tillæg til Fakta om Sovjetunionen, nr. 10, 10. maj 1967, s. 1-7.
56. Front National de Liberation (Sydvietnams Nationale Befrielsesfront).
57. Land og Folk, søndag-mandag d. 9-10. januar 1966.
58. Efter hjemkomsten beskrev Nørlund sine rejseoplevelser i pamfletten "Møde med Vietnam", Forlaget Tiden (1966).
59. Land og Folk, d. 29. september og d. 1, 2-3, 4, 5, 6, 9-10 og 12. oktober 1966.
60. Land og Folk, onsdag d. 8. januar 1969.
61. Land og Folk, tirsdag d. 17. juni 1969; Magnussen og Lauridsen, s. 156-157. Se også: Dokumentationsgruppen Demos 'Under Dække...', 1978, s. 135-145, for de talrige intriger mellem DDV og Vietnam 69 og sågar spionskandaler, der plagede kontoret i hele dets levetid.
62. DKP var ikke alene om at havde kontakter til vietnameserne. DDV, der gennem årene indsamlede betydelige summer til Nordvietnam og FNL, havde gode forbindelser til de permanente FNL-repræsentationer i Moskva og Stockholm. De formelt illegalt indsamlede penge fra Giro 1616 blev derimod oftest afleveret via forbindelser i Paris. Omvendt sikrede Otto Sand, via sine tætte kontakter til den østtyske efterretningstjeneste, at pengestrømmen nogle gange også løb den anden vej.

Abstract

Chris Holmsted Larsen: 'Time is on our side' – The Communist Party of Denmark and the Vietnam War 1963-1973. *Arbejderhistorie* 4/2006, p. 1-19.

From 1963 to 1973 the Vietnam War had a major impact on the structure and politics of the Danish leftwing and social movements. Particularly one party, the Communist Party of Denmark (DKP), played a key role in build-up of the protests against the war. Within few years the DKP succeeded, in cooperation with a number of centre-left and reformist socialist parties, in developing the Vietnam Movement from a marginalised and radical forum to a broad anti-war coalition, which eventually successfully influenced the official foreign policy of the social democratic government that came into power in 1972.

Although the party in the period largely followed the soviet political line in relation to the Vietnam-movement and war, this was not the product of direct political instructions from the Kremlin, but primarily of own domestic political priorities in the DKPs party

leadership. Although the break-up and following decline from 1969 and onwards seriously reduced the party's influence in the movement, the political experience and connections gained in the protests against the war nevertheless played an important role in explaining the relative success, in the first half of the 1970's, in breaking 13 years of political isolation and parliamentary absence. Furthermore, the party played a crucial role in the campaign against Danish membership of the European Community in 1972, which again primarily was a product of the experience gained in the Vietnam Movement.

As such, the general expansion and growth of leftwing politics and protest movements, in the Danish society throughout the 1970's, can hardly be understood without taking into account the Vietnam Movement and the role played by the DKP.

Chris Holmsted Larsen, mag.art. i historie
Forskningsmedarbejder i Undersøgelseskommissionen vedr. PET.
chrishl@hotmail.com